

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: İnceleme Makalesi **Gönderim Tarihi:** 10 Eylül 2021
Kabul Tarihi: 28 Kasım 2021 **Yayımlanma Tarihi:** 15 Aralık 2021

Atıf Künyesi: Gürova, E. (2021). Türkçe Gotikte Bir Öncü: Canvermezler Tekkesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 365-368.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.993937>

TÜRKÇE GOTİKTE BİR ÖNCÜ: CANVERMEZLER TEKKESİ

Ercan GÜROVA*

Öz

Ünlü romancı Abdülhak Şinasi Hisar'ın kardeşi Selim Nüzhet Gerçek tarafından 1921'de önce İleri gazetesinde tefrika edilen, ardından 1922 yılında basılan *Canvermezler Tekkesi* adlı eseri "İlk Türkçe Gotik Roman" adı altında 2020 yılında Karakarga Yayınevinin "Kayıp kitaplıklar kütüphanesi" kategorisinde günümüz okuruyla yeniden buluşmuştur. Eser, günümüz Türkçesine Merve Köken tarafında sadeleştirilerek çevrilmiştir. Selim Nüzhet Gerçek romanını Fransız yazar Claude Farrere'in 1911'de yayınlanan *La Maison des Hommes Vivants (Ölmez Adamların Evi)* adlı İngilizce'ye de *Sir Evi (The House of Secret)* diye tercüme edilen eserinden uyarlamıştır. *Canvermezler Tekkesi* mekân olarak ıssız, adı bilinmeyen bir yerdeki tekkede geçen esrarengiz olaylar, doğüstü güçlere sahip karakterler, sürekli yükselen bir heyecan ve gerilim ve anlatıcının ayrıntılı ruhsal tahlili ile pek çok gotik unsuru bünyesinde barındırmaktadır. Belirsizlik ve korku/dehşet öğeleri romanın ilk sayfasından son sayfasına kadar etkili bir şekilde kullanılmıştır. "Yolunu kaybetmiş karakter", "hayalet", "ıssız yer", "sır", "cinayet" gibi yaygın motifler kendine yer bulmuştur. Her ne kadar bir Fransız romanından uyarlama olsa da *Canvermezler Tekkesi* adlı çalışma yaklaşık yüz yıllık geçmişi olan Türk Gotik Edebiyatı için önemli bir mihenk taşıdır. Yüksek oranda gotik unsurlar içermesiyle ve yerel kültürden beslenen tarafla Türkçe yazılan gotik romanların öncülerinden kabul edilmelidir. Türk gotik roman geleneğinin kurucu unsurlarından olması ve geleneksel gotik öğeleri bünyesinde barındırması bu eseri incelemeye değer kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Canvermezler Tekkesi, Türkçe, Gotik Roman.

A Precursor in Turkish Gothic: *Canvermezler Tekkesi*

Abstract

The novel *Canvermezler Tekkesi* by Selim Nüzhet Gerçek, the brother of the well-known novelist Abdülhak Şinasi Hisar, which was first serialized in İleri newspaper in 1921, and published in 1922, reunites with today's readers under the name of "The First Turkish Gothic Novel" and under the category of "Kayıp kitaplıklar kütüphanesi" in 2020 by the Karakarga publishing. The work has been simplified and translated into today's Turkish by Merve Köken. Selim Nüzhet Gerçek adapted his novel from the French writer Claude Farrere's work titled *La Maison des Hommes Vivants (The House of the Undead Men)* published in 1911, which was translated into English as *The House of Secret*. The novel is set in a dervish lodge in a desolate and unknown area, is accompanied by mysterious events, characters with supernatural powers. It contains several gothic elements along with an increasing thrill and suspense and detailed psychological descriptions of the main character. The elements of uncertainty and fear/horror are used effectively throughout the novel. The common motifs such as "a character losing his way", "ghosts", "desolate places", "secrets", "murders" can be seen in the novel. Although it is an adaptation of a French novel, *Canvermezler Tekkesi* is an important milestone for the one-hundred year-old Turkish Gothic Literature. The work should be

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara/Türkiye. E-Posta: ercangurova@hotmail.com,
Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-5446-9013>.

accepted as one of the pioneers of the gothic novels written in Turkish with its high content of gothic elements and the fact that it benefits from the local culture. Being one of the founding elements of the Turkish gothic novel tradition and incorporating conventional gothic elements make this novel worth examining.

Keywords: Canvermezler Tekkesi, Turkish Gothic, Novel.

Gotik Anlatının Tarihçesi

İlk somut gotik kurgu eserinin Horace Walpole'un 1764'te yayınladığı *The Castle of Otranto* (*Otranto Kalesi*) olduğu kabul edilir. Aydınlanma çağı ve dayandığı temel zemin "akıl" ile insan doğasının açıklanmaya çalışıldığı ve toplumsal yaşamın yeniden biçimlendirildiği bu dönemde bastırılan us dışılık, düşlem ve imgelem, kargaşa ve dehşet Fransız Devriminin de katkısıyla kendisine gotik edebiyatta karşılık bulmuştur. Walpole'un yapıtını Clara Reeve'in 1777'de yayınladığı *The Champion of Virtue: A Gothic Story* (*Erdemin Savunucusu: Gotik Bir Öykü*), 1786'da yayınlanan William Beckford'un *Vathek* romanı, 1788 tarihli Charlotte Smith'in *Emmeline, The Orphan of the Castle* (*Emmeline, Şatodaki Yetim*) adlı yapıtı takip eder.

Bu yeni arayış ve okuyucudan gördüğü rağbet William Blake, William Wordsworth, Samuel Taylor Coleridge, Lord Byron, Percy Bysshe Shelley ve John Keats gibi romantik çağ şairlerinin gizemli, doğaüstü olaylara duyduğu ilgi, ortaçağ merak ve hayranlıkları ile daha da katmerlenir. Gotik roman türünün 18. yüzyıl'da yaşadığı bu yükseliş grafiği 19. yüzyılda yerini inişe ve bir tür başkalaşıma bırakır. İlk kurucu eserlerde görülen hayaletli şatolar, ürkütücü doğa, mezardan çıkan yaratıklar, şeytana satılmış ruhlar yerini çağın değişen ekonomik ve toplumsal dinamiklerine koşut olarak farklı korku/dehşet unsurlarına bırakmıştır (Scognamillo, 1997: 27). Örneğin, Mary Shelley'nin *Frankenstein* (1823) adlı yapıtında gotik gelenek insanın bilimle ve sanayileşme ile olan çatışmasını ve yarattığı tekinsiz atmosferi konu edinmiştir. Bir başka örnek olan Bram Stoker'ın *Dracula* (1897) adlı eserinde ise burjuva toplumunun korku ve kaygılarının izlerini görebilmek mümkündür. 20. yüzyılın başat özellikleri olan modern birey, kentleşme, yalnızlaşma, ruhsal rahatsızlıkların artışı gibi konular da geçtiğimiz yüzyılda gotik gelenekte karşılık bulmuştur. İçinde yaşadığımız dijital ve enformasyon çağının ürettiği farklı korku kaynakları ve dehşet unsurları da şüphesiz yazılı ve görsel çalışmalarda karşımıza çıkacaktır.

Gotik Anlatının Özellikleri

Geleneksel bağlamda gotik romanın özelliklerine yakından bakılacak olursa mekân olarak eski veya görünüşte eski yerlerin öne çıktığı söylenebilir. Bunlara örnek olarak kale, manastır, hapisane, mezarlık, mezar odası, eski bir malikâne, yıkık dökük bir şehir veya yeraltı, atıl veya ilkel koşullarda bir fabrika, depo, laboratuvar, kamu binası ya da eski bir mekânın yeniden tasarlanmış şekli verilebilir (Hogle, 2002: 2). Bu yerlerden birinde veya daha fazlasında geçmişten gelen bazı sırlar saklıdır ve bu sırlar anlatıdaki karakterlere ruhsal ve/veya fizyolojik olarak musallat olurlar. Bu musallat olma biçimi farklı şekillerde cereyan edebilir. Bunlardan bazıları 'ruhlar, hayaletler, canavarlar veya hayaller/görüntüler' şeklindedir. Anılan mekânlarda saklı ve belirli bir forma sahip olan varlık çözülmemiş bir sırrı veya çatışmayı görünür kılar. İşte bu noktada gotik anlatı geleneksel gerçekliğin yasalarıyla doğaüstü gerçekliğin kuralları arasında salınır. Bu salınım metne 'meraklı bekleyiş' (suspense) ve gerilim özelliklerini kazandırır (Hogle, 2002: 3).

Türk Edebiyatında Gotik Anlatı

Türk edebiyatında gotik unsurlar içeren ilk romanlardan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Gulyabani* (1913), *Cadı* (1912) ve *Mezarından Kalkan Şehit* (1898) adlı eserleri, Ali Rıza Seyfi'nin bir Dracula uyarlaması olan *Dracula İstanbul'da* (1928) adlı romanı ve Kerime Nadir'in yine Dracula romanından esinlenerek yazılan *Dehşet Gecesi* (1958) adlı çalışması sayılabilir.

Gürpınar'ın adı geçen eserlerde korku/dehşet unsurlarını romanın sonunda mantıklı bir şekilde açıklamaya çalışması gotik bir eserin en önemli parçası olan korku/dehşet ögesini zedelemiştir ve bu

nedenle geleneksel gotik edebiyatla tam olarak örtüşmez. Diğer eserler de fark edileceği üzere uyarlamadır. *Canvermezler Tekkesi* de bu uyarlama geleneğinin bir parçasıdır.

Ünlü romancı Abdülhak Şinasi Hisar'ın kardeşi Selim Nüzhet Gerçek tarafından 1921'de önce İleri gazetesinde tefrika edilen, ardından 1922 yılında basılan *Canvermezler Tekkesi* adlı eseri 2020 Kasımında Karakarga yayınevinin "Kayıp Kitaplıklar Kütüphanesi" kategorisinde yayınlandı. Günümüz Türkçesine Merve Köken tarafından sadeleştirilerek çevrildi. Selim Nüzhet Gerçek romanını Fransız yazar Claude Farrere'in 1911'de yayınlanan *La Maison des Hommes Vivants (Ölmez Adamların Evi)* adlı İngilizce'ye de *Sır Evi (The House of Secret)* diye tercüme edilen eserinden uyarlamıştır. Tekrar basımı yapılan bu çalışma "İlk Türkçe Gotik Roman" adı altında günümüz okuruyla yeniden buluşmuştur.

Mekân ve Zaman

Canvermezler Tekkesi mekân olarak ıssız, adı bilinmeyen bir yerdeki tekkede geçen esrarengiz olaylar, doğüstü güçlere sahip karakterler, sürekli yükselen bir heyecan ve gerilim ve anlatıcının ayrıntılı ruhsal tahlili ile pek çok gotik unsuru bünyesinde barındırmaktadır. Belirsizlik ve korku/dehşet öğeleri romanın ilk sayfasından son sayfasına kadar etkili bir şekilde kullanılmıştır. "Yolunu kaybetmiş karakter", "hayalet", "ıssız yer", "sır", "cinayet" gibi yaygın motifler kendine yer bulmuştur.

Roman bir ileriye geçiş (flashforward) sahnesiyle açılır ve anlatıcının bir sırrı ifşa edeceğini, insanların tehlike olduğunu söylediği daha ilk satırlarda tedirgin edici bir atmosfer yaratmayı başarır. Bu sırda dair bir ipucu olan "Sadece birkaç günden beri ihtiyarım" cümlesiyle de doğüstü unsurlara kapı aralar (Gerçek, 2020: 16). Meliha adlı karakterin anlatıldığı bölüm hariç bundan sonraki bölümlerde roman kronolojik bir sıra izler. İkinci bölümden itibaren anlatıcının 33 yaşında İstanbul'da yaşayan yetişkin bir erkek olduğu ifade edilir. Adı Ali Nail olan anlatıcı Kilyos'taki kayıklarının batması sonucunda büyük zarara uğrar ve derhal gelmesi için balıkçıların reisinden bir mektup alır. Sevdiği atını alarak Kilyos yoluna koyulan anlatıcıya eski sevgilisi Meliha'nın hatıraları da eşlik eder. Bu yalnız yolculuğu tekinsiz kılacak ayrıntılar zamanla belirmeye başlar: bozuk yol, yağmurlu ve sisli hava, garip ve harap bir eski kule ve yerde sürüklenen karaltılar.

Meraklı bekleyiş ve gerilimin yoğunluğu anlatıcının atıyla beraber düşmesi, atının ayağının kırılıp vurulmak zorunda kalması ve kendisinin bir başına yolunu kaybetmiş biri olarak etrafta çeşitli karaltılar görmesiyle devamlı yükselir. Geleneksel gotik romanlarda kullanılan hayalet motifi yerini gölge/ karaltıya bırakır. Öykünün geçtiği temel mekân bir kale/şato yerine garip özelliklere sahip insanların yaşadığı bir tekkedir. Yolunu kaybedip kaybolan Ali Nail'i bulup tekkeye davet eden de beyaz sakallı bir ihtiyardır.

Karakterler

Bundan sonraki tuhaf olaylar Ali Nail ve tekkedeki üç ihtiyar arasında geçmektedir. Bunlara daha sonra Meliha da eklenecektir. Gotik romanların vazgeçilmez unsurlarından biri olan "doğüstü motifler" bu romanda da kendine yer bulmaktadır. Tekkedeki üç ihtiyarın sahip olduğu insanüstü güçler bunlardan en önemlisidir. İhtiyar görünümüne rağmen genç sesli ve güçlü kuvvetli bu üç ihtiyarın ismi bilinmeyen yerdeki tekkelerine yolu düşenleri alıkoyup, bir vampir gibi kanını, canını çekip almasıyla gençleşmesi romanda bahsedilen büyük sırdır. Bu sır insanların kanlarını emip yüzlerce yıl yaşayan Transilvanya canavarı Dracula'yı hatırlatır.

Her ne kadar bir Fransız romanından uyarlama olsa da *Canvermezler Tekkesi* adlı çalışma yaklaşık yüz yıllık geçmişe olan Türk Gotik Edebiyatı için önemli bir mihenk taşıdır. Hayli yüksek oranda gotik unsurlar içermesiyle ve yerel kültürden beslenen tarafıyla Türkçe yazılan gotik romanların öncülerinden kabul edilmelidir. Türk gotik roman geleneğinin kurucu unsurlarından olması ve geleneksel gotik öğeleri bünyesinde barındırması bu eseri incelemeye değer kılmaktadır.

Kaynakça

Gerçek, S. N. (2020). *Canvermezler Tekkesi*. İstanbul, Karakarga Yayınları.

Hogle, J. E. (2002). *The Cambridge Companion to Gothic Fiction*. Cambridge, Cambridge University Press.

Scognamillo, G. (1997). *Dehşetin Kapıları*. İstanbul, Kamer Yayınları.